

Agnieszka Wojcieszak-John

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: 0000-0003-1739-4037

**PRAWO ZATRZYMANIA
Z PERSPEKTYWY NIEMOŻLIWOŚCI DALSZEGO
WYKONANIA UMOWY KREDYTU WALORYZOWANEGO.
GŁOSA DO POSTANOWIENIA SĄDU NAJWYŻSZEGO Z DNIA
17 MARCA 2023 R., SYGN. II CSKP 1486/22**

Wprowadzenie

Głosowane postanowienie Sądu Najwyższego¹ podejmuje niezwykle ważkie z punktu widzenia praktyki zagadnienie związane ze stosowaniem prawa zatrzymania przez banki w sprawach, których przedmiotem jest ustalenie nieistnienia lub nieważności stosunku prawnego powstałego w oparciu o umowę kredytu denominowanego/indeksowanego kursem waluty obcej². Nietrudno jest zauważyć, że w przestrzeni publicznej, a także wśród przedstawicieli nauki prawa pojawiają się rozbieżności co do tego, czy stronie przysługuje prawo zatrzymania, jeżeli podlegające zwrotowi świadczenia wzajemne obu stron umowy mają charakter pieniężny³. Znamienne znaczenie dla rozstrzygnięcia tej kwestii zawiera uzasadnienie

¹ Postanowienie SN z dnia 17 marca 2023 r., sygn. II CSKP 1486/22, LEX nr 3507465.

² Na temat charakteru prawnego umowy kredytu zob. np. S. Skowerski, *Charakter prawny umowy kredytu bankowego. Uwagi na tle artykułu 487 § 2 kodeksu cywilnego*, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 2023, t. XVIII, nr 20(2), s. 255–267; D. Cyman, *Umowy kredytu obciążonego ryzykiem walutowym w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Sądu Najwyższego*, Gdańsk 2022, *passim*; H. Ciepla, *Dochodzenie roszczeń z umów kredytów frankowych. Praktyka, orzecznictwo, pytania i odpowiedzi*, Warszawa 2021, s. 13–31.

³ Np. K.M. Dzik, A.K. Guza, *Problematyka kredytów indeksowanych i denominowanych do waluty franka szwajcarskiego. Wybrane zagadnienia w kontekście prawa cywilnego*, „Zeszyty Cywilistyczne Lege Artis” 2023, nr 8, s. 171–192; M.Z. Pater, *Charakter prawny umowy kredytu oraz dopuszczalność zarzutu zatrzymania w postępowaniach frankowych w świetle dotychczasowego stanowiska Sądu Najwyższego*, „Monitor Prawniczy” 2022, nr 7, s. 367–371. Zob. wyrok SA we Wrocławiu z dnia 18 stycznia 2022 r., sygn. I ACa 959/20, LEX nr 3490291; wyrok SA w Poznaniu z dnia 13 kwietnia 2023 r., sygn. I ACa 606/22, LEX nr 3560297.

głosowanego orzeczenia, którego lektura skłania do przedstawienia również innych argumentów przemawiających za słusnością postawionej przez Sąd Najwyższy tezy, iż **prawo zatrzymania (art. 496 k.c.) nie przysługuje stronie, która może potrącić swoją wierzytelność z wierzytelności drugiej strony.**

Dla podjęcia rozważań w przedmiocie prawa zatrzymania w odniesieniu do spraw związanych z ustaleniem nieistnienia lub nieważności stosunku prawnego powstałego w oparciu o umowę kredytu denominowanego/indeksowanego kursem waluty obcej konieczne jawi się przedstawienie okoliczności poprzedzających zapadłe w sprawie rozstrzygnięcia – sądów niższych instancji – Sądu Okręgowego i Sądu Apelacyjnego, a następnie omówienie tych elementów, które stanowiły podstawę rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego.

Teza

Prawo zatrzymania (art. 496 k.c.) nie przysługuje stronie, która może potrącić swoją wierzytelność z wierzytelności drugiej strony.

Stan faktyczny oraz stan prawny

Wyrokiem Sądu Okręgowego w Poznaniu zasądzono od pozwanego na rzecz powodów P.W. i M.W. solidarnie 222 214,42 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 21 lipca 2017 r. do dnia zapłaty.

Podstawę powyższego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia i poglądy prawne sądu pierwszej instancji. Analizując sytuację stron postępowania, sąd pierwszej instancji wskazał, że powodowie zawarli z pozwanym bankiem umowę kredytową. Przed podpisaniem wspomnianej umowy nie mieli oni świadomości, na czym polega mechanizm indeksacji, pozwany bowiem nie poinformował, na podstawie jakich danych i kryteriów będzie ustalał kurs CHF. Nie pouczył również o możliwości spłacania kredytu bezpośrednio w CHF, a także o ubezpieczeniu od ryzyka zmiany kursu CHF.

Ponadto w przekonaniu powodów pozwany, wprowadzając klauzule indeksacyjne, przyznał sobie prawo do arbitralnego ustalania wysokości rat kredytu indeksowanego do waluty CHF w oparciu o wyznaczenie w tabelach kursowych banku kursu kupna/sprzedazy walut obcych. Powodowie działali w zaufaniu do pozwanego, dlatego podpisali przygotowaną przez bank umowę. Z jej treści wynikało m.in., że przyznana przez pozwanego kwota kredytu była niższa niż wnioskowana, zaś wypłacony kredyt miał zostać przeznaczony na cele mieszkaniowe. Powodowie oświadczyli przy tym, że w związku z zaciągniętym kredytem zostali poinformowani o ryzyku związanym ze zmianami kurs walut obcych, rozumiejąc konsekwencje z tym związane.

Następie sąd pierwszej instancji ustalił, że powodowie spłacili kredyt w całości. Jednocześnie wystosowali do pozwanego pisemne oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczeń woli złożonych przed zawarciem przedmiotowej umowy, której postanowienia dotyczące przeliczenia kwot rat kredytu oraz kapitału stanowią klauzule abuzywne. Ponadto wezwali pozwanego do zwrotu 225 778,22 zł wraz z ustawowymi odsetkami, czego pozwany nie uczynił.

Analiza sytuacji stron postępowania doprowadziła sąd pierwszej instancji do słusznego wniosku, iż postanowienia indeksacyjne zawarte w spornej umowie, przewidujące stosowanie kursów walut obcych ustalanych arbitralnie przez pozwanego bank, stanowią niedozwolone postanowienia umowne jako rażąco naruszające interesy powodów. Mechanizm indeksacji nie został bowiem określony w przedmiotowej umowie w sposób jednoznaczny (transparentny). Dlatego umowa została uznana za sprzeczną z przepisami prawa, a w konsekwencji za nieważną.

Apelację na powyższe rozstrzygnięcie wywiódł pozwany, podnosząc m.in. zarzut zatrzymania.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu wyrokiem z dnia 13 stycznia 2020 r. oddalił apelację pozwanego od powyższego wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu.

W uzasadnieniu wyroku sąd drugiej instancji zaznaczył, że skutkiem wyeliminowania ze spornej umowy niedozwolonych postanowień dotyczących zasad ustalania kursów walut obcych jest jej nieważność. Co się zaś tyczy podniesionego przez pozwanego zarzutu zatrzymania, to sąd drugiej instancji przyjął, że zarzut ten ma podwójny charakter. Dlatego skutecznie zgłoszony zarzut zatrzymania wymaga podniesienia przez pozwanego twierdzenia, że skorzystał on z prawa zatrzymania. W rezultacie niedopuszczalne jest zastrzeganie warunku w przypadku składania jednostronnych oświadczeń woli o charakterze prawnokształtującym. Natomiast samo oświadczenie o skorzystaniu z prawa zatrzymania winno być złożone powodowi, a nie ich pełnomocnikowi procesowemu, jako że pełnomocnictwo *ex lege* nie zawiera umocowania do odbioru oświadczeń o charakterze materialnoprawnym. Z uwagi na fakt, że pełnomocnik pozwanego nie legitymował się wymaganym w okolicznościach sprawy upoważnieniem, a także przez wzgląd na warunkowo złożone oświadczenie w przedmiocie skorzystania z prawa zatrzymania przez pozwanego zarzut zatrzymania został uznany za bezskuteczny.

Ponadto sąd drugiej instancji wskazał, że merytoryczny zarzut pozwanego oparty na prawie zatrzymania nie mógł doprowadzić do oddalenia powództwa, a wyłącznie do odroczenia jego realizacji w oparciu o treść przepisu art. 461 § 1 k.c.

Skargę kasacyjną od powyższego rozstrzygnięcia w całości wniósł pozwany. Sąd Najwyższy w glosowanym postanowieniu uznał skargę za niezasadną.

Ocena stanowiska Sądu Najwyższego

Oceniając stanowisko sądów niższych instancji, Sąd Najwyższy podzielił pogląd co do tego, że sporna umowa zawierała postanowienia niedozwolone. Słusznie

podniósł, że kwestionowane przez powodów postanowienia są abuzywne i z tego też względu, *ex lege*, dotknięte są bezskutecznością, zaś sama umowa winna być uznana za nieważną. Dzieje się tak, ponieważ „za postanowienia umowne mieszczące się w pojęciu «głównego przedmiotu umowy» w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG należy uważać te, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują daną umowę”⁴. Co za tym idzie, również postanowienia odnoszące się do ryzyka kursowego (walutowego) oraz mechanizmu denominacji/indeksacji określają główne świadczenie stron⁵. Dzieje się tak, ponieważ „mechanizm ustalania kursów waluty, który pozostawia bankowi swobodę, jest w sposób oczywisty sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco narusza interesy konsumenta, a klauzula, która nie zawiera jednoznacznej treści, a przez to pozwala na pełną swobodę decyzyjną banku jest klauzulą niedozwoloną w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. Klauzule te kształtują prawa i obowiązki konsumenta-kredytobiorcy w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami przez uzależnienie warunków waloryzacji świadczenia od kompetencji silniejszej strony umowy, tj. banku. Odwołanie do kursów walut zawartych w «Tabeli kursów» obowiązującej w banku oznacza naruszenie równorzędności stron umowy przez nierównomierne rozłożenie uprawnień i obowiązków między partnerami stosunku obligacyjnego”⁶. W konsekwencji brak transparentności w zakresie ustalania mechanizmu przeliczania walut obcych, a także brak możliwości szczegółowego zapoznania się ze specyfiką ustalania kursów kupna/sprzedaży i ich wpływu na wysokość spłacanej raty kredytu przez konsumenta spowodował, iż ukształtowany stosunek zobowiązaniowy naruszał przepisy prawa powszechnie obowiązującego, a także zasadę równowagi kontraktowej, czyniąc przedmiotową umowę nieważną⁷.

Następstwem uznania za niedozwolone postanowień umownych jest ich pominięcie przy ustalaniu treści umowy⁸. Jak słusznie zauważył w głosowanym postanowieniu Sąd Najwyższy, jako kluczowe jawi się ustalenie, czy możliwe jest

⁴ Wyrok SO w Poznaniu z dnia 13 grudnia 2023 r., sygn. XII C 2255/23, niepubl.

⁵ Por. wyrok SN z dnia 11 grudnia 2019 r., sygn. V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr 2, poz. 20; wyrok SN z dnia 4 kwietnia 2019 r., sygn. III CSK 159/17, OSP 2019, nr 12, poz. 115.

⁶ Wyrok SN z dnia 27 listopada 2019 r., sygn. II CSK 483/19, LEX nr 2744159.

⁷ Por. wyrok SN z dnia 22 stycznia 2016 r., sygn. I CSK 1049/14, OSNC 2016, nr 11, poz. 134; T. Nowakowski, *Kilka uwag na temat nieważności umów kredytu frankowego ze względu na wadliwość mechanizmu przeliczania zobowiązania stron na polskie złote i franki szwajcarskie*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2020, nr 2, s. 43–49; J. Czabański, *Walutowe klauzule waloryzacyjne w umowach kredytów hipotecznych. Analiza problemu*, „Palestra” 2016, nr 6, s. 63–83; T. Czech, *Efektywność instrumentów prawnych ochrony kredytobiorcy konsumenta w świetle orzecznictwa sądowego*, „Prawo w Działaniu. Sprawy cywilne” 2014, nr 20, s. 297–298; A. Nadolska, *Kredyt obciążony ryzykiem walutowym jako zagadnienie społeczne. Kilka refleksji na temat sytuacji kredytobiorców kredytów indeksowanych do CHF/denominowanych w CHF w kontekście zasady sprawiedliwości sensu largo*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2022, z. 2, s. 140–142.

⁸ Zob. T. Smoliński, M. Tyska, *Wybrane zagadnienia występujące w sporach między konsumentami a bankami na kanwie umów o kredyty waloryzowane do walut obcych*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2022, nr 2, s. 83–85.

dalsze utrzymanie w mocy umowy – po uprzednim wyeliminowaniu z jej treści klauzul abuzywnych. Wydaje się, podzielając stanowisko prezentowane w orzecznictwie, że w takiej sytuacji dochodzi do zbyt daleko idącego przekształcenia stosunku zobowiązaniowego, a dalej do całkowicie odmiennego ukształtowania praw i obowiązków stron⁹. To z kolei przemawia za ustaleniem nieważności umowy¹⁰. Utrzymywanie bowiem w mocy stosunku prawnego o zupełnie odmiennym charakterze pozostaje w sprzeczności z celem gospodarczym, jaki przyświecał stronom kwestionowanej umowy kredytu. Poza tym nie znajduje uzasadnienia, mając na względzie art. 7 dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich¹¹, zastąpienie nieuczciwych postanowień umownych przepisami dyspozytywnymi. Doświadczenie życiowe pozwala bowiem stwierdzić, że zastąpienie nieuczciwych postanowień umownych innymi stanowiłoby swego rodzaju milczące przyzwolenie na stosowanie zapisów umownych godzących w interesy konsumenta i w żadnej mierze nie chroniłoby przed nielojalnymi zachowaniami przedsiębiorcy.

Co się zaś tyczy kwestii zastosowania prawa zatrzymania, to wydaje się, że przyjęte w glosowanym postanowieniu rozstrzygnięcie choć zasługuje na aprobatę co do samego *meritum*, to wymaga jednak uzupełnienia. Przez wzgląd na ramy niniejszego opracowania niezbędne jawi się odniesienie do trzech, fundamentalnych z perspektywy praktyki, zagadnień.

Po pierwsze, Sąd Najwyższy trafnie przyjął, że prawo zatrzymania pełni funkcję zabezpieczającą¹². Jego zasadniczym celem jest przecież skłonienie dłużnika, aby roszczenie zaspokoił lub zabezpieczył. Przy czym równie istotne jest zagwarantowanie pewności obrotu prawnego¹³ poprzez złożenie oświadczenia o skorzystaniu z prawa zatrzymania i tym samym swego rodzaju przymuszenie dłużnika do zwrotu świadczenia. Można wyrazić przekonanie, że prawo zatrzymania stanowi instrument zapobiegający niewypłacalności dłużnika, a także służący zaspokojeniu roszczeń wierzyciela. W praktyce może dojść do sytuacji, w której poprzez złożenie oświadczenia o skorzystaniu z prawa zatrzymania dłużnik skutecznie wykona ciężące na nim zobowiązanie (spełniając dług). Niemniej przez wzgląd na swój subsydiarny charakter skorzystanie z prawa zatrzymania winno następować, wyłącznie gdy świadczenia stron nie są chronione w inny sposób. Dzieje się tak, ponieważ prawo zatrzymania nie stanowi alternatywy wobec innych instytucji prawnych chroniących interesy wierzyciela, lecz spełnia swoją funkcję zabezpieczającą i (*quasi*)gwarancyjną tam, gdzie świadczenia są różnorodnej i nie istnieje inny sposób ich ochrony¹⁴.

⁹ Zob. zwłaszcza wyrok SN z dnia 11 grudnia 2019 r., sygn. V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr 2, poz. 20.

¹⁰ Wyrok SN dnia z 11 grudnia 2019 r., sygn. V CSK 382/18, OSNC-ZD 2021, nr 2, poz. 20.

¹¹ Dalej: dyrektywa 93/13/EWG.

¹² Por. T. Wiśniewski, *Prawo zatrzymania w kodeksie cywilnym*, Warszawa 1999, s. 64 i n.

¹³ Por. zwłaszcza: M. Gutowski, *Wadliwość umów kredytów frankowych*, Warszawa 2022, s. 351.

¹⁴ Wyrok SA w Warszawie z dnia 20 października 2021 r., sygn. I ACa 155/21, LEX nr 3259513.

Po drugie, Sąd Najwyższy nie przedstawia argumentacji skłaniającej ku twierdzeniu, że umowa kredytu nie ma charakteru wzajemnego¹⁵. W treści uzasadnienia pojawia się wyłącznie kompilacja orzecznictwa sądów powszechnych, z których to fragmentów uzasadnień wynika, iż kwestia ta dotychczas nie została przesądzona. Sąd Najwyższy ogranicza się przy tym do stwierdzenia, że „istnieją argumenty przemawiające za przyjęciem możliwości zastosowania prawa zatrzymania w przypadku świadczeń jednorodzących jak i wykluczające taką możliwość. Niemniej pozwala ona przychylić się do stanowiska, że w przypadku wzajemnych świadczeń pieniężnych prawo zatrzymania nie ma zastosowania”. W związku z tym pojawia się pytanie o możliwość skutecznego powoływania się na prawo zatrzymania przez bank, skoro nadal istnieją rozbieżności w zakresie ustalenia charakteru prawnego umowy kredytu¹⁶.

Bez wątpienia w procesie wykładni przepisów prawa krajowego uwzględnic należy w jak najszerszym kontekście wartości oraz zasady, o których stanowi art. 6 ust. 1 oraz art. 7 ust. 1 dyrektywy nr 93/13/EWG, a do których stosowania zobowiązane są państwa członkowskie, w tym także Polska¹⁷. Co za tym idzie, przepisy prawa krajowego winny być w taki sposób wykładane i stosowane, aby zagwarantować jak najpełniejszą ochronę interesów strony „słabszej” stosunku zobowiązaniowego wynikającego z umowy kredytu – konsumenta¹⁸. Natomiast zastosowanie prawa zatrzymania przez bank wstrzymuje wymagalność roszczenia konsumenta (kredytobiorcy), a także sprawia, iż nie może on dochodzić odsetek za opóźnienie aż do czasu zaoferowania drugiej stronie (bankowi) świadczenia¹⁹. Do czasu bowiem zaoferowania spełnienia świadczenia albo zabezpieczenia roszczenia przez drugą stronę ustaje stan opóźnienia²⁰.

¹⁵ Odmienne: wyrok SA w Warszawie z dnia 25 stycznia 2022 r., sygn. I ACa 665/21, LEX nr 3330145.

¹⁶ W ocenie autora umowa kredytu nie ma charakteru wzajemnego, jako że kredytobiorca zobowiązuje się zwrócić to samo świadczenie, nie zaś świadczenie ekwiwalentne. Zob. m.in. wyrok SO w Poznaniu z dnia 28 listopada 2023 r., sygn. II Ca 1395/23, LEX nr 3698033; M. Piotrowski, *Zarzut zatrzymania świadczenia zgłaszany przez kredytodawców w procesach „frankowych” na tle problemu wzajemności umowy kredytu* [w:] *Umowy „frankowe”. Problematyka umów kredytowych powiązanych z kursem waluty obcej*, red. J. Kępiński, Poznań 2023, s. 65–76. Odmienne: M. Gutowski, *Wadliwość umów...*, s. 358–361; postanowienie SN z dnia 6 października 2023 r., sygn. III CZP 126/22, LEX nr 3611657.

¹⁷ Zob. wyrok TSUE z 14 grudnia 2023 r., *TL i WE vs. syndykowi masy upadłości Getin Noble Bank S.A., dawniej Getin Noble Bank S.A.*, sygn. C-28/22, LEX nr 3642732.

¹⁸ Por. *ibidem*; postanowienie TSUE z 8 maja 2024 r., *WN vs. Santander Bank Polska S.A.*, sygn. C-424/22, LEX nr 3714431.

¹⁹ Gdyby przyjąć, że skuteczne podniesienie zarzutu zatrzymania wywołuje skutek *ex tunc*, ustanie stanu opóźnienia, a tym samym utrata prawa do odsetek po stronie konsumenta obejmowałaby okres już od daty wezwania banku do zapłaty o zwrot świadczenia nienależnego.

²⁰ A. Koch, art. 496 [Prawo zatrzymania] [w:] *Kodeks cywilny*, t. II: *Komentarz. Art. 353–626*, red. M. Gutowski, Warszawa 2022, s. 1388; W. Popiołek, art. 496 [Prawo zatrzymania] [w:] *Kodeks cywilny*, t. II: *Komentarz. Art. 450–1088. Przepisy wprowadzające*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa

Poza tym, jak już zostało wyżej wspomniane, skutkiem uwzględnienia prawa zatrzymania jest odroczenie w czasie zwrotu korzyści uzyskanych przez bank od kredytobiorcy²¹. W praktyce częstokroć dochodzi do sytuacji, w których kredytobiorca ponownie, pomimo uprzedniej spłaty całości zaciągniętego zobowiązania, musi zgromadzić (albo zabezpieczyć) kwotę kapitału kredytu, aby móc dochodzić zwrotu zasądzonych świadczeń od pozwanego banku. To natomiast skutkuje nadmiernym (i nieuzasadnionym okolicznościami) obciążeniem kredytobiorcy, a biorąc pod uwagę zasadę skuteczności ochrony przyznanej konsumentowi oraz przepisy art. 6 ust. 1 w zw. art. 7 ust. 1 dyrektywy nr 93/13/EWG, może doprowadzić do sytuacji, w której to kredytobiorca nie zdecyduje się na dochodzenie swoich praw przed sądem z uwagi na konieczność ponownego zgromadzenia kwoty wypłaconego kapitału, a także czasochłonność toczącego się postępowania (związaną z odroczoną w czasie realizacją skutku restytucyjnego).

I wreszcie, złożenie oświadczenia o skorzystaniu z prawa zatrzymania przez bank ma charakter warunkowy (nie zaś ewentualny), ponieważ uzależnione jest od ustalenia przez sąd nieistnienia lub nieważności stosunku prawnego powstałego w oparciu o umowę kredytu denominowanego/indeksowanego kursem waluty obcej. Tymczasem oświadczenie o skorzystaniu z prawa zatrzymania ma charakter prawnokształtujący, co powoduje, że niedopuszczalne jest zastrzeżenie warunku, o czym mowa w art. 89 k.c. *in principio*²². To z kolei sprawia, że warunkowe skorzystanie z prawa zatrzymania dotknięte jest sankcją nieważności z uwagi na sprzeczność z ustawą, a w konsekwencji zgłoszony przez bank warunkowy zarzut zatrzymania uznać należy za bezskuteczny²³.

Przeprowadzone rozważania pozwalają stwierdzić, że co do zasady rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego należy uznać za trafne. Uwzględnienia wymaga okoliczność, że prawo zatrzymania nie powinno stanowić instytucji, która „obok” lub „zamiast” potrącenia będzie stosowana do rozliczenia nieważnej umowy kredytu przez strony. *Ratio legis* tej instytucji wymaga stosowania jej wyjątkowo, a więc wtedy, gdy świadczenia nie nadają się do potrącenia²⁴. Pomimo istniejącego sporu co do prawnego charakteru umowy kredytu założenie przyjęte przez

2021, s. 141; T. Wiśniewski, art. 496 [Prawo zatrzymania świadczenia] [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III: *Zobowiązania. Część ogólna*, red. J. Gudowski, Warszawa 2018, s. 1269. Zob. też postanowienie TSUE z 8 maja 2024 r., *WN vs. Santander Bank Polska S.A.*, sygn. C-424/22, LEX nr 3714431.

²¹ Por. W. Kocot, *Prawo zatrzymania w prawie cywilnym i handlowym*, „Państwo i Prawo” 1994, z. 5, s. 59–60.

²² Wyrok SA w Poznaniu z dnia 13 stycznia 2020 r., sygn. I ACa 1205/18, Legalis nr 2334192.

²³ Wyrok SO w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 21 kwietnia 2021 r., sygn. I C 1410/20, LEX nr 3187723.

²⁴ Odmienne: K. Wais, *Czy w razie stwierdzenia nieważności umowy kredytu możliwość skorzystania z prawa potrącenia wierzytelności wyklucza wykonanie prawa zatrzymania?*, „Monitor Prawa Bankowego” 2022, nr 9, s. 81–82.

Sąd Najwyższy, że **prawo zatrzymania (art. 496 k.c.) nie przysługuje stronie, która może potrącić swoją wierzytelność z wierzytelności drugiej strony, winno spotkać się ze zdecydowaną aprobatą.**

W tym miejscu nadmienić należy, że już po przesłaniu niniejszego tekstu do publikacji zapadła uchwała Sądu Najwyższego²⁵ podtrzymująca aktualność tezy zawartej w głosowanym postanowieniu. Z uwagi bowiem na wątpliwości w zakresie wykładni przepisów art. 496 k.c. w zw. z art. 497 k.c., a także przez wzgląd na rozbieżności w orzecznictwie i doktrynie co do stosowania prawa zatrzymania do kredytów waloryzowanych Sąd Najwyższy przedstawił powiększonemu składowi Sądu Najwyższemu zagadnienie prawne w brzmieniu: „Czy stronie przysługuje prawo zatrzymania (art. 469 w zw. z art. 497 k.c.), jeżeli podlegające zwrotowi świadczenia wzajemne obu stron umowy mają charakter pieniężny?”.

W przywołanej uchwale Sąd Najwyższy wyraźnie podkreślił, że możliwość potrącenia wierzytelności stanowi instrument dalej idący niż uzyskanie zabezpieczenia lub zaofiarowanie świadczenia. Dlatego prawo zatrzymania nie przysługuje stronie w sytuacji, gdy jest ona uprawniona do skorzystania z instytucji potrącenia wierzytelności. Wniosek taki można wywieść z analizy funkcjonalnej prawa zatrzymania, jako że prawo zatrzymania ma charakter subsydiarny. Tym samym ustępuje innym, dalej idącym w swych skutkach instytucjom prawnym chroniącym interes stron, jak m.in. potrącenie, które zmierza do zaspokojenia zabezpieczonej wierzytelności. Poza tym prawo zatrzymania znajduje zastosowanie w przypadku świadczeń różnorodnych, zaś prawo do potrącania – w przypadku świadczeń jednorodnych. W konsekwencji, jak słusznie zauważa w uchwale Sąd Najwyższy, uprawnienia w postaci potrącenia i zatrzymania nie pozostają w zbiegu, a ich zakres zastosowania jest rozłączny.

Z kolei argumentacja przywołana w zadaniu odrębnym do uchwały Sądu Najwyższego rodzi poważne wątpliwości natury aksjologicznej. Wydaje się co do zasady, że nie można kontestować twierdzenia, iż prawo zatrzymania świadczenia w przypadku kredytów waloryzowanych rodzi ryzyko nadużycia tego uprawnienia przez bank, szczególnie gdy przedmiot wierzytelności może zostać objęty oświadczeniem o potrąceniu. Wykonanie prawa zatrzymania wiąże się bowiem z koniecznością zaofiarowania lub zabezpieczenia świadczenia. W praktyce wielokrotnie zdarza się jednak, że wysokość świadczenia nienależnego, którego źródłem jest stosunek prawny kredytu, przewyższa kwotę udzielonego przez bank kredytu. W tej sytuacji bank jako strona umowy kredytu nie jest uprawniony do skorzystania z prawa zatrzymania, jako że wysokość świadczenia nienależnego obejmuje niejako również zwrot kapitału kredytu. Upraszczając, uwzględnienie prawa zatrzymania do czasu zaofiarowania lub zabezpieczenia świadczenia staje się w tych okolicznościach bezprzedmiotowe.

²⁵ Uchwała SN z dnia 19 czerwca 2024 r., sygn. III CZP 31/23, LEX nr 3726921.

Poza tym w orzeczeniu uwzględniającym zarzut zatrzymania sąd, jak już poniekąd zostało wspomniane wcześniej, w oparciu o art. 496 k.c. zasądza odsetki do dnia skorzystania z uprawnienia do zatrzymania, nie zaś do dnia zapłaty. Co za tym idzie, kredytobiorca pozbawiony zostaje odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia, a to pozostaje w sprzeczności z ochroną jego interesów.

Powyższe więc prowadzi do daleko idącego, lecz w pełni uzasadnionego twierdzenia, że **prawo zatrzymania nie przysługuje stronie, która może potrącić swoją wierzytelność z wierzytelności drugiej strony.**

Bibliografia

- Ciepla H., *Dochodzenie roszczeń z umów kredytów frankowych. Praktyka, orzecznictwo, pytania i odpowiedzi*, Warszawa 2021.
- Cyman D., *Umowy kredytu obciążonego ryzykiem walutowym w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Sądu Najwyższego*, Gdańsk 2022.
- Czabański J., *Walutowe klauzule waloryzacyjne w umowach kredytów hipotecznych. Analiza problemu*, „Palestra” 2016, nr 6.
- Czech T., *Efektywność instrumentów prawnych ochrony kredytobiorcy konsumenta w świetle orzecznictwa sądowego*, „Prawo w Działaniu. Sprawy cywilne” 2014, nr 20.
- Dzik K.M., Guza A.K., *Problematyka kredytów indeksowanych i denominowanych do waluty franka szwajcarskiego. Wybrane zagadnienia w kontekście prawa cywilnego*, „Zeszyty Cywilistyczne Lege Artis” 2023, nr 8.
- Gutowski M., *Wadliwość umów kredytów frankowych*, Warszawa 2022.
- Koch A., art. 496 [Prawo zatrzymania] [w:] *Kodeks cywilny*, t. II: *Komentarz. Art. 353–626*, red. M. Gutowski, Warszawa 2022.
- Kocot W., *Prawo zatrzymania w prawie cywilnym i handlowym*, „Państwo i Prawo” 1994, z. 5.
- Nadolska A., *Kredyt obciążony ryzykiem walutowym jako zagadnienie społeczne. Kilka refleksji na temat sytuacji kredytobiorców kredytów indeksowanych do CHF/denominowanych w CHF w kontekście zasady sprawiedliwości sensu largo*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2022, z. 2.
- Nowakowski T., *Kilka uwag na temat nieważności umów kredytu frankowego ze względu na wadliwość mechanizmu przeliczania zobowiązania stron na polskie złote i franki szwajcarskie*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2020, nr 2.
- Pater M.Z., *Charakter prawny umowy kredytu oraz dopuszczalność zarzutu zatrzymania w postępowaniach frankowych w świetle dotychczasowego stanowiska Sądu Najwyższego*, „Monitor Prawniczy” 2022, nr 7.
- Piotrowski M., *Zarzut zatrzymania świadczenia zgłaszany przez kredytodawców w procesach „frankowych” na tle problemu wzajemności umowy kredytu* [w:] *Umowy „frankowe”. Problematyka umów kredytowych powiązanych z kursem waluty obcej*, red. J. Kępiński, Poznań 2023.
- Popiołek W., art. 496 [Prawo zatrzymania] [w:] *Kodeks cywilny*, t. II: *Komentarz. Art. 450–1088. Przepisy wprowadzające*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2021.
- Skowerski S., *Charakter prawny umowy kredytu bankowego. Uwagi na tle artykułu 487 § 2 kodeksu cywilnego*, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” 2023, t. XVIII, nr 20(2).

- Smoliński T., Tyska M., *Wybrane zagadnienia występujące w sporach między konsumentami a bankami na kanwie umów o kredyty waloryzowane do walut obcych*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2022, nr 2.
- Wais K., *Czy w razie stwierdzenia nieważności umowy kredytu możliwość skorzystania z prawa potrącenia wierzytelności wyklucza wykonanie prawa zatrzymania?*, „Monitor Prawa Bankowego” 2022, nr 9.
- Wiśniewski T., art. 496 [Prawo zatrzymania świadczenia] [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III: *Zobowiązania. Część ogólna*, red. J. Gudowski, Warszawa 2018.
- Wiśniewski T., *Prawo zatrzymania w kodeksie cywilnym*, Warszawa 1999.

Streszczenie

Wątpliwości rozstrzygnięte przez Sąd Najwyższy w analizowanym orzeczeniu powstały w związku ze stosowaniem przez pozwanego (bank) prawa zatrzymania w sprawach dotyczących kredytów denominowanych/indeksowanych do waluty obcej. Kwestia ta stała się przyczynkiem do udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy prawo zatrzymania przysługuje stronie, która może potrącić swoją wierzytelność z wierzytelnością drugiej strony. Niniejszy tekst opiera się na przedstawieniu orzecznictwa sądów niższej instancji, a w dalszej kolejności Sądu Najwyższego. Zasadniczo autor wyraził aprobatę dla stanowiska zaprezentowanego przez Sąd Najwyższy, a dodatkowo odniósł się do innych argumentów wspierających tę tezę.

Słowa kluczowe: kredyt denominowany, kredyt indeksowany, zarzut potrącenia, zarzut zatrzymania, prawo zatrzymania, klauzule abuzywne, wzajemne rozliczenia między stronami

THE RIGHT OF RETENTION FROM THE PERSPECTIVE OF THE IMPOSSIBILITY OF FURTHER EXECUTION OF THE VALORIZED LOAN AGREEMENT. GLOSS TO THE ORDER OF THE SUPREME COURT OF 17 MARCH 2023, II CSKP 1486/22

Summary

The doubts resolved by the Supreme Court in this ruling arose in connection with the defendant's (bank) application of the right of retention in cases involving loans denominated/indexed to foreign currency. This issue became a contribution to answering the question of whether the right of retention is vested in the party that can set off its claim against the claim of the other party. This text is based on the presentation of the decision of the lower courts and, further, the Supreme Court. In principle, the author expressed his approval of the position presented by the Supreme Court, and additionally referred to other arguments supporting the thesis.

Keywords: denominated loan, indexed loan, charge of set-off, charge of retention, right of retention, abusive clauses, mutual settlements between parties